

**Вікторія ЗАВАЛЬНЮК,**  
*аспірант кафедри педагогіки  
Міжнародного економіко-гуманітарного університету  
ім. акад. Степана Дем'янчука*

## **ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇН.-Л. ЦИНЦЕНДОРФА**

### **Анотація**

У статті досліджуються педагогічні погляди Ніколауса-Людвіга Цинцендорфа, однієї з найвпливовіших постатей пієтичної педагогіки Німеччини XVIII ст., зокрема суть процесу виховання, поняття „природи” людини, „природної людськості”, „дитячості” та природного розвитку дитини.

*Ключові слова:* виховний процес, природа людина, природна людськість, дитячість, природний розвиток дитини.

### **Аннотация**

В статье исследуются педагогические взгляды Николауса-Людвига Цинцендорфа, одной из наиболее влиятельных личностей пиетической педагогики XVIII ст.: суть воспитательного процесса, понятия „природы” человека, „естественной человечности”, „детскости” и естественного развития ребёнка.

### **Annotation**

This article deals with the pedagogical points of view of Nikolaus-Ludwig Zinzendorf, one of the most significant persons of the pietistic Pedagogic of Germany of the 18th century. This article investigates the core of the educational process, the conception of person's nature, notions of person's nature, „natural humanity”, „childishness” and child's natural development.

**Актуальність дослідження.** З приєднанням України до Болонського процесу та загальноєвропейського освітнього простору зростає зацікавленість до кращих надбань європейської та світової педагогіки, що протягом століть сприяли розвитку та формуванню гармонійної, духовно та культурно багаті особистості та виховували людину з вільним демократичним світоглядом, яка з повагою ставиться до світових духовних та культурних надбань. Однією з найвпливовіших

постатей пієтичної педагогіки XVIII ст. був граф Ніколаус-Людвіг граф фон Цинцендорф, вагомим внеском якого є поширення засад християнського вчення у заснованих ним євангельських громадах та загальноосвітніх закладах. Саме його погляди були покладені в основу педагогічної концепції Євангельського Братського Союзу Німеччини, освітня діяльність якого визначалася заснуванням та функціонуванням навчально-виховних закладів різних типів у Європі, Північній Америці, Азії, Африці та Російській імперії. Виховання дітей в дусі християнської моралі є важливим питанням розвитку сучасної системи виховання в Україні, тому актуальним завданням сьогодні є дослідження, вивчення та узагальнення найкращих зразків роботи з виховання дітей у дусі християнської моралі та перенесення їх на національний ґрунт.

До освітньо-педагогічної діяльності Н. Цинцендорфа та Євангельського Братського Союзу Німеччини, починаючи з XVIII ст. зверталось чимало дослідників: Б. Бекер (B. Becker), В. Ербе (W. Erbe), Е. Мейер (E. Meyer), Й. Мюллер (J. Müller), Г. Райхель (G. Reichel), М. Вебер (M. Weber), Й. Герде (J. Gerde), Г. Вайль (H. Weil), Г. Кітель (H. Kittel) та інші. Проте ці роботи, багатьом з яких понад сто років, потребують значних доповнень із урахуванням нових наукових відкриттів.

**Завданням** нашого дослідження є вивчення педагогічних ідей Н. Цинцендорфа: суті процесу виховання, понять „природи” людини, „природної людськості”, „дитячості”, природного розвитку дитини.

Ще під час перебування у навчально-виховних закладах Август-Германа Франке (1710-1716 рр.) Н. Цинцендорф заснував спілку „Гірчичне зерно”. Членами спілки були юнаки, що як і Цинцендорф прагнули змінити світ на краще. Створення такої спільноти стало реакцією на занадто суворі закони, що регламентували перебування юнаків у „Сирітському Домі” А. Франке. Юнаки прагнули більш тісного спілкування між однолітками, тому зустрічалися у маленьких групах однодумців, щоб „послужити справі Христа, міцно триматися християнського вчення, сприяти благополуччю та добробуту інших [6]”. Діяльність групи ґрунтувалася на принципах толерантності й добровільності та повинна була бути ідеалом християнської моралі, доброчесності та благородства. Власне Цинцендорф регламентує

діяльність у спільноті „Гірчичне зерно" як початок своєї зовнішньої діяльності: „Мені було приблизно десять років, коли я так сильно хотів поділитися принципами мого життя з іншими товаришами, що вирішив організувати невеличку спілку... [7]“. Після завершення навчання у педагогічній А. Франке Цинцендорф продовжує свої педагогічні спроби, наставляючи своїх товаришів по службі, „даючи поради там, де вони відхилялися від правдивого шляху [8]“. Завдання свого життя вбачав у „праці над іншими", щоб „показати їм справжні шляхи християнства [9]“.

Цинцендорф вважав, що людський розвиток певним чином упорядкований, а суть виховання полягає у тому, щоб дотримуватись цього порядку. У наведеному твердженні криється питання пошуку нового порядку життя та призначення людини. Питання про сутність та призначення людини набуває актуальності у час середньовічної аморальності, безладу та розпусти. Мету своєї педагогічної діяльності Цинцендорф обґрунтовує так: „У світі має стати краще, але це може статися лише тоді, якщо людина повернеться до себе самої, до своєї „природної людськості [5]“. На думку Цинцендорфа, через тягар турбот й проблем людина не може зрозуміти своє основне призначення, свою справжню людську природу. Тільки Христос може допомогти зрозуміти чисту природу і призначення людини. У зверненні до особи Христа Цинцендорф вбачає не стільки релігійне дійство, скільки конкретну можливість для людства знайти себе, зрозуміти свою природу, позбавитися усілякого безладу, змінити своє життя на краще. Трактуючи позитивні зміни у житті людини, Цинцендорф використовує термін „природна людськість“.

Цинцендорф не вживає вислів „природа людини", а частіше оперує термінами „природної людини" або „природного устрою людства". Обидва поняття не можна тлумачити однозначно. Вчений протиставляє поняття „природного", „духовному", „народженому згори" і саме цим регламентує себе справжнім послідовником пієтичного вчення. Так, на початку своєї діяльності Цинцендорф протиставляє „природних людей" „людям християнської громади", характеризуючи так тих, хто, на його думку, ще не увійшов у сім'ю віруючих.

Пізніше він звертається до „природного" як до педагогічної категорії: під природним визначає просте, невдаване, щире. „Природною" людиною педагог називає таку людину, яка сприймає і розуміє

порядок речей таким, яким він є. „Якщо хтось має просте, щире серце, яке дає змогу йому сприймати речі такими, які вони є, той - простий та відвертий перед Богом [2]“. Прикладом щирості та відвертості Цинцендорф вважає особу Христа. Він вказує на те, що „Христос жив простим життям, мав прості думки, і все Його життя було спрямованим на допомогу людям [10]“. Щирість та відвертість є для Цинцендорфа найважливішими чеснотами та дарунком Божим, оскільки без цих природних якостей людина не може принести плід служіння й самовідданої праці у житті.

Ще одним вагомим поняттям педагогічної концепції Цинцендорфа є поняття „дитячості“. Дитина живе наївно і просто, керуючись почуттями, в гармонії з собою та навколишнім середовищем, має природне інтуїтивне світосприйняття. „Чеснота дитини полягає в її простоті, наївності, утісі, відкритості та простоті“, так характеризує вчений єство дитини. Проте як тільки дитина починає сумніватися, тривожитися, порівнювати себе з іншими, ставати себелюбною, вона вже більше не дитина, оскільки назване вище свідчить про початок у процесу дорослішання. Саме у цей час надзвичайно важливим є збереження дитячої простоти та щирості і до Бога, і до людей [3].

Копи дитина природно виходить із стану дитячої наївності, важливим є усвідомлення природності, дитячості та простоти життєвих ідеалів: безпосередності у житті, відкритості та простоти у стосунках з людьми та правильного ставлення людини до Бога. Так, повчаючи підлітків, Цинцендорф говорить: „Збережіть дитячу простоту, дитяче блаженство, чистоту, добре єство, будьте смиренними та відкритими, не бійтесь і не турбуйтеся, будьте вдячними [4]“. У цих словах - основна принципова світоглядна позиція, яка уможлиблює добрі стосунки між людьми та у суспільстві. Позицією відкритості та простоти протиставляється Цинцендорф будь-якому вихованню, яке вже у найменшому віці намагається обмежити природний розвиток дитини через певний зовнішній вплив. Підтримуючи природність та простоту розвитку дитини він стає прихильником „вільного і благородного виховання [11]“.

Цинцендорф виступає проти пієтичної концепції виховання, відповідно до якої дитині нав'язувалась певна форма поведінки. Він заперечує проти стереотипного мислення пієтистів, які стверджували, що дотримуючись певних зовнішніх норм поведінки й образу мислення

можна досягти змін у характері людини. Думки Цинцендорфа про природний розвиток людини стали справжнім переворотом у християнській, зокрема пієтичній педагогіці, оскільки вчений акцентує на важливості не стільки форми вираження себе, скільки природного розвитку, щирості й простоти. Він констатує, що Бог сприймає дитину такою, якою вона є, до Спасителя можна звертатися „чи ти добрий, злий, святий чи грішний, радісний чи печальний, він може тебе сприйняти й вмістити [1]“.

Для називання щирого сприйняття дійсності Цинцендорф вживає поняття „здоровий глузд“ або „*bon sens*“. Використовуючи поняття „здоровий глузд“, він протиставляє його раціональному мисленню, підкреслюючи неможливість опанування законів природи, а також і Бога, лише за допомогою людського розуму, а тому великого значення надає надприродному. Лише поєднуючи людський розум та духовно-душевні сили можливо досягнути людське життя. Людина повинна просити у Бога „ясності розуму“ та „простоти серця“, оскільки усі проблеми людства полягають у тому, що люди втратили щирість, простоту, любов, доброзичливість та, відповідно, й силу чинити добро. Людина, яка приймає таке трактування, досягає повноти й весь уклад життя, стає захищеною від пихи, гордовитості та зарозумілості. У щирому сприйнятті життя, на думку Цинцендорфа, криється таємниця гармонії між активністю та пасивністю, спонтанністю та поміркованістю. Таким чином, не тільки життя окремої людини зазнає упорядкування, але й упорядковується життя усієї спільноти.

Цинцендорф протиставляє себе моральному занепаду свого часу. Під час виступу на синоді 1747 р. він говорить, що своє завдання та завдання Братського союзу вбачає у тому, щоб „зносити турботи усіх, слугувати людським серцям та звільнити їх від омани й викривлених шляхів [11]“. Основне зло людства, на його погляд, полягає у невігластві та надмірності. Люди тому роблять себе найнещаснішими істотами, бо, маючи навіть надлишок усього, не можуть тим задовольнитися, постійно вигадуючи собі нові фантазії. Цинцендорф пропонує повернутися до простоти Євангелія, вказуючи на те, що у такому разі людина стане стійкою, бадьорою, урівноваженою, негородовитою істотою. У цьому порядку людина знайде гармонійну рівновагу своїх внутрішніх сил і, відповідно, задоволеність.

Цинцендорф вважає, що природа людини не містить в собі ані

злого, ані доброго характеру, а тому найбільшого значення надає вихованню дитини протягом життя. Саме цим його погляди суттєво відрізняються від поглядів перших пієтичних педагогів, для яких вирішальним було питання про природжену зіпсовану сутність людини, а також від положень раціоналіста Ж.-Ж. Руссо, який обстоював думку природної непогрішності дитини. Для педагогіки Цинцендорфа ні позиція вродженого гріха, ні позиція вродженої безвинності не є вирішальною. Педагог бачить дитину в реаліях її існування, де є місце і доброму, і злому. Цинцендорф не заперечує проти зіпсованої людської природи, стверджуючи, що в дітях, навіть у найкращих, є зле начало, навіть якщо їх цьому злу ніхто й не вчив, оскільки зло передбачено їх природою. Водночас таке розуміння не перешкоджає вченому говорити про те, що діти - це Божі створіння, їх треба любити, благословляти, і вони мають перебувати у цьому блаженному стані. Дитину треба сприймати такою, як вона є, найважливішим для Цинцендорфа залишається виховний процес, завдячуючи якому будь-яка дитина, незалежно від її спадковості та природних даних, може змінитися на краще.

Отже, у сприйманні дитини з усім її позитивом та негативом, застосуванні гуманістичних методів виховання, доброзичливості та щирого ставлення до учнів, розуміння життя у всіх його реаліях й полягає для Цинцендорфа суть процесу виховання, що і має забезпечити природний розвиток дитини.

### ***Література:***

1. *Archiv der Herrnhuter Brbder Gemeinde zu Herrnhut. Ausz. Ev. 5. - 3.04.1744. - S. 206.*
2. *Archiv der Herrnhuter Brbder Gemeinde zu Herrnhut, Jungerhausdiarium. - 9.04.1756.*
3. *Archiv der Herrnhuter Bruder Gemeinde zu Herrnhut, Jungerhausdiarium, - 14.01.1760.*
4. *Archiv der Herrnhuter Bruder Gemeinde zu Herrnhut, Jungerhausdiarium, - 4.03.1758.*
5. *Uttendrfer O. Chhstliches Lebensideal - Gnadau, 1940-S. 121*
6. *Zinzendorf N. Gesellschaft der Bekenner Christi // Freywillige Nachlese. - Frankfurt, 1740. - S. 614-616.*
7. *Zinzendorf N. Geschichte der verbundenen Bruder // Zeitschrift*

*fur Bradergeschichte. - 1912. -6Jg.~ S. 91-112.*

8. Zinzendorf N. *Attici Wallfahrt durch die Welt, Mai 1719 bis November 1720. -Archiv der Herrnhuter Bradergemeine zu Herrnhut. - HSR20A6.*

9. Zinzendorf N. *An Henriette von Gersdorf - Archiv der Herrnhuter Brbdergemeine zu Herrnhut. - 13.12.1719 - R 20 B 22b.*

10. Zinzendorf N. *Homilien aber die Wundenlitanei. - Herrenhaag, 1747.*

11. Zinzendorf N. *Barbysche Sammlungen: alter und neuer Lehrprincipia, Sitten-Lehren und den vorigen und itzigen Gang der Oeconomie Gottes und ihrer Diener illustrierender Stakke - Barby 1760 - S. 20.*